

ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ

Καθηγητή Ιωάννη Βούλγαρη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ – ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2010

Το ευρωπαϊκό δίκαιο της ενέργειας¹

Α. Εισαγωγή

Για την ενέργεια μπορεί να λεχθεί ότι αποτελεί τόσο για την παγκόσμια οικονομία όσο και για την καθημερινή ζωή των ανθρώπων, όχι απλώς τον σημαντικότερο παράγοντα, αλλά εκείνον τον παράγοντα, χωρίς τον οποίο δεν μπορεί καν να υπάρξει οικονομία και ζωή όπως την νοούμε σήμερα. Αυτό γίνεται πέρα για πέρα φανερό, αν προσπαθήσουμε να φαντασθούμε τον κόσμο σήμερα χωρίς ηλεκτρική ενέργεια, χωρίς θερμότητα και χωρίς μέσα μεταφοράς (αυτοκίνητα, σιδηρόδρομο, πλοία, αεροπλάνα). Η βιομηχανική επανάσταση και ο σύγχρονος τεχνικός πολιτισμός στηρίζονται στην ενέργεια. Η ενέργεια αποτελεί επομένως το οξυγόνο της οικονομίας και του σύγχρονου τεχνικού πολιτισμού.

Οι πηγές ενέργειας ή πρώτες ύλες για την παραγωγή ενέργειας διακρίνονται σε μη ανανεώσιμες και ανανεώσιμες. Στην πρώτη κατηγορία υπάγονται κυρίως η ξυλεία, ο άνθρακας, το αργό πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Στην δεύτερη υπάγονται κυρίως οι υδατοπτώσεις, ο αέρας και το ηλιακό φως. Οι πηγές ενέργειας ή πρώτες ύλες για την παραγωγή ενέργειας καλούνται και φυσικοί πόροι². Από την καύση του άνθρακα, του πετρελαίου και του φυσικού αερίου (πρωτογενείς πηγές ενέργειας) παράγεται ηλεκτρική ενέργεια (δευτερογενής πηγή ενέργειας). Εξ άλλου και η διάσπαση του ατόμου αξιοποιήθηκε για ειρηνικούς σκοπούς, δηλ. για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.

Χαρακτηριστικό της αγοράς ενέργειας είναι από την μία πλευρά το πεπερασμένο των αποθεμάτων (φυσικών πόρων) του πλανήτη, από την άλλη η συνεχής αύξηση της ζήτησης, ιδίως τα τελευταία χρόνια, ιδίως στις λεγόμενες αναδυόμενες οικονομίες με τεράστιους πληθυσμούς, όπως π.χ. η Κίνα και η Ινδία. Ως μία λύση για το πρόβλημα αυτό επελέγη ήδη στην δεκαετία του 50 η ειρηνική αξιο-

*Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Νομικής ΔΠΘ.

1. Η παρούσα συμβολή, η οποία είναι αφιερωμένη στον καθηγητή Ιωάννη Βούλγαρη, έχει λάβει υπ' όψη το πρωτογενές και παράγωγο ευρωπαϊκό δίκαιο της ενέργειας μέχρι 31.7.2009.

2. Α.χ. τα άρθρα 174, 175 ΣυνθΕΚ ομιλούν για φυσικούς πόρους. Οι τρεις όροι (πηγές, πρώτες ύλες, φυσικοί πόροι) χρησιμοποιούνται στο παρόν κείμενο κατά τρόπο ισοδύναμο, αλλά ανάλογα με τα συμφραζόμενα.

ποίηση της πυρηνικής ενέργειας, πλην όμως σε ορισμένα Κράτη (π.χ. Γερμανία) η πολιτική αυτή έφθασε κάποια στιγμή (δεκαετία του 80) στα όριά της λόγω αντιθέσεως σημαντικού τμήματος του πληθυσμού. Άλλη λύση, ιδίως τα τελευταία χρόνια, αποτελεί η προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ). Όμως και εδώ υπάρχουν όρια λόγω ηυξημένου κόστους.

Βασική επιδίωξη όλων των Κρατών παραμένει ο εφοδιασμός της οικονομίας με επαρκείς ποσότητες ενέργειας, σε λογικές τιμές και κατά τρόπο τεχνικά ασφαλή. Εάν οι Χώρες παραγωγοί αρνηθούν (λ.χ. για πολιτικούς ή άλλους λόγους) να ικανοποιήσουν την αυξημένη ζήτηση των Χωρών εισαγωγής, π.χ. περιορίζοντας την παραγωγή τους ή εάν αυξήσουν δραματικά τις τιμές πωλήσεως των πρώτων υλών, όπως συνέβη κατά την πετρελαϊκή κρίση του 1973 και του 1979, δημιουργείται τεράστια οικονομική κρίση στην παγκόσμια οικονομία (αύξηση του κόστους όλων των αγαθών, εξ αυτού μείωση του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων, αύξηση της ανεργίας, μείωση των φορολογικών εσόδων του Κράτους κλπ). Εκ των πραγμάτων προκύπτει κατά συνέπειαν η μεγάλη στρατηγική σημασία του τομέα της ενέργειας για όλα τα Κράτη και επομένως η στενή της σχέση τόσο με την εξωτερική πολιτική όσο και με την ανταγωνιστικότητα των εθνικών οικονομιών.

Από την άλλη πλευρά οι παρενέργειες από την χρήση της ενέργειας στο περιβάλλον και ειδικότερα στο κλίμα είναι επίσης περισσότερο από ορατές. Η κλιματική αλλαγή που παρατηρήθηκε στα τέλη του 20ου αιώνα συνδέεται ευθέως με τις εκπομπές αερίων από την παραγωγή ενέργειας (φαινόμενο του θερμοκηπίου). Σημαντική επομένως προέκυψε η ανάγκη συντονισμού μεταξύ όλων των Κρατών σε διεθνές επίπεδο για την σωτηρία του πλανήτη, ανάγκη που οδήγησε στην Συμφωνία του Κυότο και στο σχέδιο για νέα Συμφωνία στην Κοπεγχάγη κατά την σύνοδο, η οποία θα λάβει χώρα τον Δεκέμβριο του 2009.

Σημαντικό ρόλο παίζει στο όλο πλαίσιο, όπως το περιγράψαμε ανωτέρω, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) με την ενεργειακή πολιτική της, η οποία ξεκίνησε ήδη από το 1952, δηλ. ταυτόχρονα με το μεγάλο εγχείρημα που απεκλήθη «ευρωπαϊκή ολοκλήρωση» και το οποίο υλοποιήθηκε υπό το νομικό όχημα των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΕΚΑΧ, ΕΚΑΕ, ΕΟΚ με τις αντίστοιχες Συνθήκες³. Η πρώτη Συνθήκη (ΣυνθΕΚΑΧ) ήταν αφιερωμένη στον άνθρακα (και χάλυβα), η δεύτερη

3. Από πλευράς ορολογίας το νομικά ορθό είναι, πρώτον να ομιλούμε για «Ευρωπαϊκές Κοινοότητες» όταν αναφερόμαστε στην χρονική περίοδο από της ιδρύσεως της ΕΚΑΧ (1952), της ΕΚΑΕ (1958) και της ΕΟΚ (1958) μέχρι την υπογραφή της Συνθήκης της Λισσαβώνας (13.12.2007), επειδή επρόκειτο για τρία «μορφώματα» του Διεθνούς Δικαίου με χωριστή νομική προσωπικότητα και διεθνή ικανότητα. Δεύτερον για «ΕΕ» και «ΕΚΑΕ» όταν αναφερόμαστε στην χρονική περίοδο από της υπογραφής της Συνθήκης της Λισσαβώνας και εξής, επειδή η Συνθήκη αυτή, η οποία κατά πάσα πιθανότητα θα τεθεί σε ισχύ μέχρι τα τέλη 2009, αποδίδει νομική προσωπικότητα (και διεθνή ικανότητα) στην ΕΕ, η οποία απερρόφησε την ΕΚ (στην οποία υπήχθη το 2002 και ο άνθρακας, όταν έληξε η 50ετής ισχύς της ΣυνθΕΚΑΧ). Η ΕΚΑΕ συνεχίζει να ισχύει.

(ΣυνθΕΚΑΕ) στην ατομική ενέργεια και η τρίτη (ΣυνθΕΟΚ), η οποία δημιουργήθηκε για να εφαρμοσθεί επί όλων των κλάδων της οικονομίας (πλην άνθρακα και χάλυβα και πυρηνικής ενέργειας), απέβλεψε στην δημιουργία κοινής αγοράς, εντός της οποίας θα διεκινούντο ελεύθερα όλα τα προϊόντα, άρα και οι ενεργειακές πρώτες ύλες. Αντικείμενο της παρούσας συμβολής προς τιμήν του ακαδημαϊκού δασκάλου Ιωάννη Βούλγαρη αποτελεί η συνοπτική παρουσίαση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και του ευρωπαϊκού δικαίου της ενέργειας από το 1952 μέχρι σήμερα, με ιδιαίτερο βάρος στο δίκαιο των Συνθηκών και το ζήτημα της αρμοδιότητας ΕΚ/ΕΕ απ' ενός και Κρατών - Μελών απ' ετέρου.

B. Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ

Σύμφωνα με Λευκή Βίβλο του 1995 στον τομέα της ενέργειας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενέργειας (ΕΠΕ) πρέπει να έχει ως αντικείμενο, κυρίως, α) την βελτίωση της ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού (κυρίως μέσω της διαφοροποίησης πηγών και μέσω μέτρων εξοικονομήσεως ενέργειας), β) την δημιουργία εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, και γ) μέτρα προστασίας περιβάλλοντος⁴. Ένδεκα χρόνια αργότερα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (ΕΣ) των Βρυξελλών της 23/24.3.2006 ορίζει ότι τρεις, κυρίως, πρέπει να είναι οι στόχοι της ΕΠΕ: α) η ασφάλεια εφοδιασμού της ΕΕ, β) η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της ΕΕ, και γ) η περιβαλλοντική αειφορία⁵. Με τον τρόπο αυτό δύο όργανα της Κοινότητας, αυτό, το οποίο εισηγείται τις πολιτικές και την αντίστοιχη νομοθεσία, και αυτό, το οποίο παίρνει τις πολιτικές αποφάσεις (για το ποιά νομοθεσία πρέπει τελικώς να υιοθετηθεί από τα αρμόδια νομοθετικά όργανα), ορίζουν, με παρόμοιο λεκτικό, τους στόχους μιας ευρωπαϊκής πολιτικής ενέργειας. Η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της ΕΕ επιτυγχάνεται μέσω της ολοκλήρωσεως της εσωτερικής αγοράς ενέργειας, και ειδικότερα αυτής της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου. Στο εξής ακολουθείται η ορολογία του ΕΣ, ως ανωτάτου πολιτικού οργάνου της ΕΕ.

4. ΕπΕφ 1995, C 327/3. Σημειωτέον ότι σε άλλη μελέτη της, του 1996, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προσδιόρισε τα τρία κύρια αντικείμενα της ΕΠΕ ως εξής: α) αντιμετώπιση της ενεργειακής εξαρτήσεως από Τρίτες Χώρες, β) δημιουργία εσωτερικής αγοράς ενέργειας, και γ) συντονισμός με την πολιτική προστασίας περιβάλλοντος, European Commission, European Energy to 2020: a scenario approach, 1996. Παρά την εν μέρει διαφορετική ορολογία, πρόκειται ουσιαστικά για τους ίδιους στόχους.

5. Το ΕΣ έλαβε υπ' όψη του τα αποτελέσματα της έρευνας της Επιτροπής, όπως αυτά περιέχονται στην Πράσινη Βίβλο της τελευταίας σχετικά με μια «Ευρωπαϊκή Στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια» της 8-3-2006, ΚΟΜ(2006) 105 τελικό, βλ. Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 23/24.3.2006, αριθμ. 44. Από τον Μάρτιο 2006 λοιπόν Επιτροπή και ΕΣ χρησιμοποιούν την ίδια ορολογία.

Αυτομάτως ανακύπτει το ερώτημα, αν η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ ανακαλύφθηκε το 1995/1996 ή το 2006. Η απάντηση είναι ότι ενεργειακή πολιτική ασκήθηκε από την πρώτη ημέρα ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ήτοι της ΕΚΑΧ, της ΕΚΑΕ και της ΕΟΚ (1952, 1958), και δη κατά **φάσεις**. Μπορεί να διακρίνει κανείς τις εξής πέντε (5) φάσεις⁶, ανάλογα με το περιεχόμενο της πολιτικής:

α) την **ιδρυτική φάση**, κατά την οποία αρχικά, ήτοι στο διάστημα 1952-1958, η σημαντικότερη πηγή ενέργειας ήταν ο άνθρακας (80%), ο οποίος αργότερα (1957) επιδοτήθηκε για να είναι ανταγωνιστικός προς τον εισαγόμενο άνθρακα από τρίτες Χώρες, και εν συνεχεία (μετά το 1958) το εισαγόμενο πετρέλαιο (από 1% το 1952 σε 58% το 1976), επί του οποίου επεβλήθη μηδενικός δασμός, ώστε να παραμείνει φθηνό, και τέλος η ατομική ενέργεια, η οποία έχει το πλεονέκτημα ότι είναι στην πραγματικότητα ανεξάντλητη⁷. Ενώ η ενεργειακή πολιτική στον άνθρακα και στην ατομική ενέργεια είναι κοινή πολιτική, η αντίστοιχη πολιτική για το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο παραμένει κατά βάση υπόθεση των Κρατών Μελών με νηήματα συντονισμού σε ορισμένους τομείς, όπως η δασμολογική μεταχείριση του εισαγόμενου πετρελαίου και η πολιτική αποθεμάτων στο πετρέλαιο⁸. Φυσικά κατά τα λοιπά βρίσκουν εφαρμογή οι λεγόμενες οριζόντιες διατάξεις της Συνθήκης, ήτοι αυτές περί κοινοτικών ελευθεριών, ανταγωνισμού και εναρμονίσεως του δικαίου των Κρατών – Μελών⁹.

β) την φάση της **κοινής πολιτικής από το 1964 και επόμενα**, κατά την οποία, λόγω του αυξανόμενου ανταγωνισμού μεταξύ των διαφόρων ειδών ενέργειας, επιχειρήθηκε ο συντονισμός των πολιτικών στο τρίγωνο ΕΚΑΧ/ΕΚΑΕ/ΕΟΚ. Έτσι με το Πρωτόκολλο μιας Συμφωνίας μεταξύ των Κυβερνήσεων των Κρατών-Μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες συνήλθαν ως Συμβούλιο Υπουργών της ΕΚΑΧ, σχετικά με θέματα ενέργειας¹⁰, δημιουργείται για πρώτη φορά ένα κοινό όραμα για μια ενιαία αγορά ενέργειας μεταξύ όλων των ειδών ενέργειας. Εξ άλλου λόγω της ασταθούς πολιτικής καταστάσεως σε χώρες παραγωγούς πετρελαίου και του πολέμου του 1968 μεταξύ Αράβων και Ισραηλινών, υιοθετήθηκαν δεσμευτικές ρυθμίσεις σχετικά με τα αποθέματα πετρελαίου (υποχρέωση τηρήσεως αποθεμάτων αντιστοιχούντων σε κατανάλωση 75 ημερών)¹¹.

γ) την φάση της αντιδράσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην **κρίση του πετρελαίου 1973/1979**. Λόγω του πολέμου μεταξύ Αράβων και Ισραηλινών το 1973

6. Πρβλ. *Oppermann, Thomas*, *Europarecht*, 3. Auflage, 2005, Verlag C.H. Beck, σελ. 424 επ., 425 επ., ο οποίος ορίζει τέσσερις φάσεις, αφού η Συνθήκη της Λισσαβώνας (5η φάση) δεν είχε ακόμη συμφωνηθεί και υπογραφεί (2007).

7. Λεπτομέρειες *Oppermann, Thomas*, ό.π., σελ. 426.

8. Λεπτομέρειες *Oppermann, Thomas*, ό.π.

9. Λεπτομέρειες κατωτέρω.

10. ΕπΕφ 1964, σελ. 1099.

11. Οδηγία 68/414, ΕπΕφ 1968, L 308/14, λεπτομέρειες *Oppermann, Thomas*, ό.π., σελ. 426 επ.

και την ιρανική επανάσταση του 1978/1979, αυξήθηκαν δραματικά οι τιμές του πετρελαίου, με αποτέλεσμα παγκόσμια οικονομική κρίση. Η φάση αυτή σηματοδοτεί στροφή στην ενεργειακή πολιτική των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Η Επιτροπή προτείνει νέες στρατηγικές, τις οποίες υιοθετεί το Συμβούλιο, και οι οποίες αποβλέπουν στην μείωση της εξαρτήσεως από τις εισαγωγές πετρελαίου. Τούτο θα επιτευχθεί πρώτον μέσω μέτρων εξοικονομήσεως ενέργειας και δεύτερον μέσω περαιτέρω αναπτύξεως της πυρηνικής ενέργειας. Με το τελευταίο αυτό μέτρο επιτεύχθη να παράγεται το 1/3 της απαιτούμενης ηλεκτρικής ενέργειας μέσω της ατομικής ενέργειας¹².

δ) την φάση της δημιουργίας πραγματικής **εσωτερικής αγοράς ενέργειας** στο πλαίσιο των γενικότερων προσπαθειών για την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς εντός της ΕΚ, η οποία επιχειρήθηκε με την **Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη** (1987) και την **Συνθήκη του Μάαστριχτ** (1992/1993). Έτσι με την τελευταία προσετέθη στην Συνθήκη ως **στόχος** η λήψη μέτρων στον τομέα της ενέργειας (άρθρο 3 στοιχ. υ) και εισήχθησαν νέες διατάξεις σχετικά με τα **διευρωπαϊκά δίκτυα** και την **προστασία περιβάλλοντος**, οι οποίες αφορούν την ενέργεια. Σχετική είναι και η διάταξη του άρθρου 100 Συνθήκη σχετικά με σοβαρές δυσκολίες στον εφοδιασμό με ορισμένα προϊόντα¹³.

ε) τέλος, η φάση της **Συνθήκης της Λισσαβώνας**, η οποία (Συνθήκη) εισάγει στην Συνθήκη για την Λειτουργία της ΕΕ (όπως μετονομάστηκε η Συνθήκη) **ειδικό κεφάλαιο** για μια πολιτική ενέργειας (άρθρο 194 ΣυνθΛΕΕ), διατηρώντας ταυτόχρονα και τις υπόλοιπες διατάξεις που αφορούν την ενέργεια¹⁴.

Η εκάστοτε κοινοτική πολιτική στον τομέα της ενέργειας είχε, βεβαίως, τις νομικές της βάσεις στο πρωτογενές και στο παράγωγο δίκαιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Το σημαντικότερο τμήμα αυτού του δικαίου είναι το δίκαιο της ΕΚ, στο οποίο κατά βάση είναι αφιερωμένη και η παρούσα εργασία, με ιδιαίτερο βάρος στο πρωτογενές δίκαιο, όπως ήδη ελέχθη.

Γ. Το Πρωτογενές Δίκαιο της ΕΚ/ΕΕ

Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (1952) και η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (1958) αποδεικνύουν ότι ο τομέας της ενέργειας υπήρξε αντικείμενο μερικής ρυθμίσεως εκ μέρους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ήδη από την ίδρυσή τους, και μάλιστα σε επίπεδο Συνθηκών. Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (1958)¹⁵, η

12. Λεπτομέρειες *Oppermann, Thomas*, ό.π., σελ. 427.

13. Λεπτομέρειες κατωτέρω.

14. Λεπτομέρειες κατωτέρω.

15. Η ΣυνθΕΟΚ μετονομάστηκε από την Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992/1993) σε Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΣυνθΕΚ).

οποία σχεδιάστηκε από τους ιδρυτές της για να εφαρμόζεται επί όλων των κλάδων της οικονομίας, με εξαίρεση τον άνθρακα και χάλυβα, καθώς και την ατομική ενέργεια¹⁶, δεν περιέλαβε αρχικά ειδικές διατάξεις για μια **πολιτική ενέργειας** επί των λοιπών πηγών ενέργειας (λοιπών πρώτων υλών για παραγωγή ενέργειας), όπως το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Ειδικότερα απουσιάζουν σε επίπεδο πρωτογενούς δικαίου ρυθμίσεις προς διευκόλυνση της δημιουργίας ενιαίας εσωτερικής αγοράς ενέργειας, υπό την έννοια των ρυθμίσεων, οι οποίες να προβλέπουν την διασύνδεση και διαλειτουργικότητα των ενεργειακών δικτύων των Κρατών-Μελών, τα οποία (δίκτυα) θα επέτρεπαν την ανταλλαγή παραχθείσας ενέργειας ως τοιαύτης. Επίσης λείπει σε αυτό το αρχικό στάδιο κάθε αναφορά για διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της Κοινότητας και για αλληλεγγύη μεταξύ των Κρατών-Μελών, καθώς και για περιβαλλοντική αειφορία μέσω εξοικονομήσεως ενέργειας και αναπτύξεως νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ) κλπ.

Κατά τα λοιπά, βεβαίως, επί των πρώτων υλών (φυσικών πόρων) προς παραγωγή ενέργειας (αυτά είναι κυρίως ο άνθρακας και τα ορυκτά καύσιμα, ήτοι πετρέλαιο και φυσικό αέριο), καθώς και επί των οικονομικών δραστηριοτήτων, οι οποίες σχετίζονται με αυτές, εφαρμόζονται όλες οι λεγόμενες **οριζόντιες διατάξεις** της Συνθήκης, δηλ. οι έξι **κοινοτικές ελευθερίες**, ήτοι ελεύθερη διακίνηση αγαθών (άρθρα 23-31 ΣυνθΕΚ)¹⁷, ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων με σχέση εξαρτημένης σχέσεως εργασίας (άρθρα 39-42 ΣυνθΕΚ), ελεύθερη εγκατάσταση νομικών και φυσικών προσώπων (άρθρα 43-48 ΣυνθΕΚ), ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (άρθρα 49-55 ΣυνθΕΚ), ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων (άρθρα 56 παράγρ. 1, 57-60 ΣυνθΕΚ), ελεύθερη διακίνηση πληρωμών (άρθρο 56 παράγρ. 2 ΣυνθΕΚ), οι διατάξεις περί **ελεύθερου ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρήσεων** (άρθρα 81, 82, 83 ΣυνθΕΚ), συμπεριλαμβανομένων και των **δημοσίων επιχειρήσεων και επιχειρήσεων κοινής ωφελείας** (υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 86 ΣυνθΕΚ) σε συνδυασμό με την διάταξη περί **υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος** (άρθρο 16 ΣυνθΕΚ), καθώς και οι διατάξεις περί **κρατικών ενισχύσεων** (άρθρο 87-89 ΣυνθΕΚ)¹⁸,

16. Μετά την λήξη της 50ετούς ισχύος της ΣυνθΕΚΑΧ την 23.7.2002, ο άνθρακας και ο χάλυβας δεν υπάγονται πλέον σε ειδικό καθεστώς (lex specialis), αλλ' επ' αυτών εφαρμόζεται η ΣυνθΕΚ, η οποία ισχύει για όλους τους κλάδους της οικονομίας, πρβλ. Ηλιόπουλος, Η Συνθήκη της Νίκαιας και η εξέλιξή της, ΝοΒ 52 (2004), 694 επ., 697.

17. Και η ενέργεια καθ' εαυτή θεωρείται στο κοινοτικό δίκαιο πράγμα (ΔΕΚ, «Costa-ENEL», Συλλογή 1964, 1251 επ.). Το αυτό συμβαίνει και στα εθνικά δίκαια, βλ. λ.χ. 947 εδ. β' ΑΚ: «πράγματα λογίζονται και οι φυσικές δυνάμεις η ενέργειες, ιδίως η ηλεκτρική ενέργεια και η θερμότητα, εφόσον υπόκεινται σε εξουσίαση όταν περιορίζονται σε ορισμένο χώρο».

18. Επί των πρώτων υλών και επί της ενέργειας ως τοιαύτης εφαρμόζεται από πλευράς δικαίου του ανταγωνισμού και όλο το παράγωγο δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού (Κανονισμός 1/2003 και Κανονισμοί Ομαδικών Απαλλαγών), καθώς και η νομοθεσία περί δημοσίων συμβάσεων (διαγωνισμών).

οι διατάξεις περί κοινής εξωτερικής εμπορικής πολιτικής (131-134 ΣυνθΕΚ) και η διάταξη του άρθρου 300 ΣυνθΕΚ σχετικά με τις διεθνείς Συμβάσεις της Κοινότητας. Τέλος η **εναρμόνιση** των εθνικών νομοθεσιών μπορεί να γίνει σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις των άρθρων 94, 95 και 308 ΣυνθΕΚ¹⁹.

Με τη **Συνθήκη του Μάαστριχτ** (1992/1993) εισάγονται στη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για πρώτη φορά ρυθμίσεις για μία **κοινοτική πολιτική ενέργειας**. Οι ρυθμίσεις αυτές περιέχονται στο άρθρο 3 ΣυνθΕΚ, στο οποίο προσετέθη ένας ακόμη **στόχος**, αυτός της λήψεως μέτρων στον τομέα της ενέργειας (στοιχ. υ), στις νέες διατάξεις περί **διευρωπαϊκών δικτύων** (άρθρα 154-156 ΣυνθΕΚ), στις νέες διατάξεις περί **προστασίας του περιβάλλοντος** (άρθρα 174, 175 ΣυνθΕΚ), καθώς και στην διάταξη του άρθρου 100 ΣυνθΕΚ περί μέτρων του Συμβουλίου για την αντιμετώπιση **δυσκολιών στον εφοδιασμό** με ορισμένα προϊόντα²⁰. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγρ. 1 στοιχ. υ ΣυνθΕΚ, «1. Για τους σκοπούς του άρθρου 2, η δράση της Κοινότητας περιλαμβάνει...υ) μέτρα στους τομείς της ενέργειας, της πολιτικής άμυνας και του τουρισμού». Σύμφωνα με τις διατάξεις περί διευρωπαϊκών δικτύων καθιερώνεται **συντρέχουσα αρμοδιότητα** της Κοινότητας να συμβάλει στη δημιουργία ενιαίας εσωτερικής αγοράς στον τομέα της ενέργειας μέσω της δημιουργίας και αναπτύξεως διευρωπαϊκών δικτύων όσον αφορά τα **έργα υποδομής** στον τομέα αυτόν (άρθρο 154 παράγρ. 1 ΣυνθΕΚ). Η ενιαία αγορά δημιουργείται με τη **διασύνδεση και διαλειτουργικότητα των εθνικών δικτύων**, καθώς και την **πρόσβαση τρίτων** στα δίκτυα αυτά, πάντοτε στο πλαίσιο **συστήματος ανοικτών και ανταγωνιστικών αγορών**. Ειδική μέριμνα λαμβάνεται, ώστε να συνδεθούν με τα δίκτυα αυτά οι νησιωτικές, οι μεσόγειες και οι περιφερειακές περιοχές της Κοινότητας με τις κεντρικές περιοχές αυτής (άρθρο 154 παράγρ. 2 ΣυνθΕΚ).

Σύμφωνα με την Συνθήκη, η αρμοδιότητα της Κοινότητας έγκειται ειδικότερα, πρώτον, στον **προσδιορισμό των βασικών κατευθύνσεων** της κοινοτικής πολιτικής διευρωπαϊκών δικτύων ενέργειας, ιδίως με τον προσδιορισμό **σχεδίων κοινού ενδιαφέροντος** των Κρατών-Μελών, τα οποία η Κοινότητα υποστηρίζει με μελέτες σκοπιμότητας, με παροχή εγγυήσεων δανείων ή επιδοτήσεων επιτοκίου και κυρίως με χρηματοδότηση μέσω του **Ταμείου Συνοχής** (άρθρα 155 παράγρ. 1, 161

19. Πρβλ. και *Oppermann, Thomas*, ό.π., σελ. 429, *Hermes*, σε *Schulze/Zuleeg*, *Europarecht*, Nomos, Baden-Baden, 2006, § 35 *Energierecht*, σελ. 1569.

20. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ υπεγράφη στην ολλανδική αυτή πόλη στις 27.2.1992 και τέθηκε σε ισχύ την 1.11.1993 (ΕπΕφ των ΕΚ 1993, L 293/61). Βλ. τις κυριότερες τροποποιήσεις που επέφερε στο πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο σε *Ηλιόπουλος*, Η προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβίβασης της επιχειρήσεως κατά το ευρωπαϊκό και το ελληνικό εργατικό δίκαιο – ταυτόχρονα μία εισαγωγή στο ευρωπαϊκό εργατικό δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2000, σελ. 56 επ. (στο εξής *Ηλιόπουλος*, Η προστασία των εργαζομένων), σελ. 42 επ. μ.π.π.

εδ. β' ΣυνθΕΚ). Δεύτερον, στον συντονισμό των πολιτικών των Κρατών-Μελών, τις οποίες αυτά ακολουθούν σε **εθνικό επίπεδο** και οι οποίες ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην επίτευξη του στόχου της ενιαίας εσωτερικής αγοράς ενέργειας (155 παράγρ. 2 ΣυνθΕΚ). Οι σχετικές νομοθετικές πράξεις («προσανατολισμοί και άλλα μέτρα») θεσπίζονται από το Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει με τη διαδικασία της συναποφάσεως του άρθρου 251 ΣυνθΕΚ, δηλαδή με ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο και απόλυτη πλειοψηφία στο Ευρωκοινοβούλιο (άρθρο 156 εδ. α' ΣυνθΕΚ). Κατ' απόκλιση από την ανωτέρω διαδικασία, οι νομοθετικές πράξεις κοινού ενδιαφέροντος, οι οποίες αφορούν το έδαφος Κράτους – Μέλους, απαιτούν την έγκριση του Κράτους αυτού (άρθρο 156 εδ. β' ΣυνθΕΚ).

Τρίτον, στην συνεργασία με **τρίτες Χώρες** για την προώθηση **σχεδίων κοινού ενδιαφέροντος** και την εξασφάλιση της διαλειτουργικότητας των δικτύων της Κοινότητας με αυτά των τρίτων χωρών (άρθρο 155 παράγρ. 3 ΣυνθΕΚ). Η συνεργασία αυτή γίνεται με την υπογραφή *διεθνών συμβάσεων* κατά το άρθρο 300 ΣυνθΕΚ (το τελευταίο αυτό δεν προβλέπεται με ειδική διάταξη, προκύπτει όμως από το άρθρο 300 ΣυνθΕΚ αυτό καθ' εαυτό)²¹.

Περαιτέρω, ενώ τα κοινοτικά νομοθετήματα, τα οποία εκδίδονται στο πλαίσιο των διατάξεων της Συνθήκης περί **προστασίας του περιβάλλοντος** (άρθρα 174 επ. ΣυνθΕΚ), αποφασίζονται, και αυτά, με την προαναφερθείσα διαδικασία του άρθρου 251 ΣυνθΕΚ (άρθρο 175 § 1 ΣυνθΕΚ), οι αποφάσεις που αφορούν, μεταξύ των άλλων, μέτρα (νομοθετήματα), τα οποία επηρεάζουν αισθητά την επιλογή ενός Κράτους-Μέλους μεταξύ διαφορετικών *πηγών ενέργειας* και τη *γενική διάρθρωση του ενεργειακού εφοδιασμού* («μείγμα») του Κράτους αυτού, αποφασίζονται με ομοφωνία από το Συμβούλιο (άρθρο 175 παράγρ. 2 στοιχ. γ' ΣυνθΕΚ).

Εξ άλλου, η διαπραγμάτευση και η σύναψη συμφωνιών μεταξύ της Κοινότητας (και των Κρατών – Μελών) αφ' ενός και τρίτων Χωρών και Διεθνών Οργανισμών αφ' ετέρου σε θέματα περιβάλλοντος γίνονται σύμφωνα με το άρθρο 300 ΣυνθΕΚ (ρητώς άρθρο 174 παράγρ. 4 εδ. γ').

Τέλος, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 100 ΣυνθΕΚ, το Συμβούλιο δύναται, προτάσει της Επιτροπής, να θεσπίζει, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του περί συντονισμού της οικονομικής πολιτικής των Κρατών – Μελών, τα κατάλληλα μέτρα προς αντιμετώπιση της οικονομικής καταστάσεως, ιδίως εάν ανακύψουν **σοβαρές δυσκολίες στον εφοδιασμό** με ορισμένα προϊόντα (παράγρ. 1). Υπό προϋποθέσεις το Συμβούλιο δύναται να αποφασίσει την παροχή σε Κράτος – Μέλος χρηματοδοτικής ενισχύσεως (παράγρ. 2).

21. Σχετικά με την ερμηνεία των διατάξεων αυτών της Συνθήκης βλ. λ.χ. *Voet Van Vormizeele* εις *Schwarze Jürgen* (Hrsg.) EU-Kommentar, 2. Auflage, 2009, Nomos Verlag, Baden-Baden, σελ. 1451 επ., *Ηλιάδου* εις *Σκουρή*, Ερμηνεία Συνθηκών (2003, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή), άρθρα 154-156, Ερμηνεία ΣΕΚ / *Κρεμλής* (2006, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή), άρθρα 174-176.

Οι **Συνθήκες του Άμστερνταμ** (1997/1999)²² και της **Νίκαιας** (2000/2003)²³ ουδεμία αλλαγή επέφεραν ως προς το καθεστώς της ενέργειας επί της ουσίας²⁴. Ενίσχυσαν απλώς τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο πλαίσιο της νομοθετικής διαδικασίας.

Η **Συνθήκη της Λισσαβώνας**²⁵, η οποία υπεγράφη στις 13.12.2007 και κατά πάσα πιθανότητα θα τεθεί σε ισχύ μέχρι τα τέλη 2009, συνθέτει ως προς την ενέργεια μια διπλή εικόνα. Από την μια μεριά διατηρεί την αρμοδιότητα της ΕΕ να λαμβάνει «μέτρα στον τομέα της ενέργειας» σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγρ. 2 στοιχ. θ) ΣυνθΛΕΕ (πρβλ. 3 παράγρ. 1 στοιχ. υ ΣυνθΕΚ), τις διατάξεις περί διευρωπαϊκών δικτύων (170-172 ΣυνθΛΕΕ), αυτές περί προστασίας του περιβάλλοντος, μεταξύ των οποίων και αυτές που αφορούν την ενέργεια (191-193 ΣυνθΛΕΕ) και την διάταξη περί λήψεως μέτρων από το Συμβούλιο προς αντιμετώπιση της οικονομικής καταστάσεως, ιδίως εάν ανακύψουν σοβαρές δυσκολίες στον εφοδιασμό με ορισμένα προϊόντα, «ιδίως στον τομέα της ενέργειας» (122 ΣυνθΛΕΕ)²⁶. Από την

22. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ υπεγράφη στις 2.10.1997 και ετέθη σε ισχύ την 1.5.1999.

23. Η Συνθήκη της Νίκαιας έγινε δεκτή από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας της 7-9.12.2000, το οριστικό της κείμενο υπεγράφη στις 26.2.2001 και ετέθη σε ισχύ την 1.2.2003. ΕπΕφ ΕΕ, C 325/1 (24.12.2002).

24. Για τις κυριότερες τροποποιήσεις, τις οποίες οι δύο Συνθήκες επέφεραν στην Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα βλ. *Ηλιόπουλος*, Η προστασία των εργαζομένων, σελ. 56 επ., *Ηλιόπουλος*. Η Συνθήκη της Νίκαιας και η εξέλιξή της, ΝοΒ 52 (2004), σελ. 694-712 αντίστοιχα.

25. Της Συνθήκης της Λισσαβώνας προηγήθηκε η Συνταγματική Συνθήκη, η οποία υπεγράφη στην Ρώμη στις 29.10.2004, αλλά ουδέποτε ετέθη σε ισχύ διότι απορρίφθηκε με το ολλανδικό και το γαλλικό δημοψήφισμα. Στην θέση της τα Κράτη – Μέλη υπέγραψαν την Συνθήκη της Λισσαβώνας (αρχικά το σχέδιο της Συνθήκης αυτής έφερε τον τίτλο «Μεταρρυθμιστική Συνθήκη»), από την οποία είχαν προηγουμένως απαλείψει ορισμένα πολιτικά σύμβολα, τα οποία περιείχε η Συνταγματική Συνθήκη και θύμιζαν Ομοσπονδιακό Κράτος. Με την Συνθήκη της Λισσαβώνας η ΕΕ αποκτά νομική προσωπικότητα και απορροφά την ΕΚ, η οποία εξαφανίζεται. Από πλευράς νομικών κειμένων, παραμένουν σε ισχύ δύο Συνθήκες, η Συνθήκη της ΕΕ (όπως τροποποιήθηκε από την ΣυνθΛ) και η Συνθήκη για την λειτουργία της ΕΕ, η οποία είναι στην πραγματικότητα η Συνθήκη για την ΕΚ (όπως αυτή μετονομάστηκε και τροποποιήθηκε από την ΣυνθΛ). Μια συνοπτική παρουσίαση των τροποποιήσεων, τις οποίες επέφερε η Συνθήκη της Λισσαβώνας, βλ. σε *Στεφάνου, Καταπόδη*, Οι Ευρωπαϊκές Συνθήκες μετά την αναθεώρηση της Λισσαβώνας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2008, σελ. 11 επ. (Εισαγωγή). Βλ. επίσης στο περιοδικό Ευρωπαϊών Πολιτεία 1/2008 τις συμβολές των *Σκανδάμη, Στεφάνου, Μαριά, Καζάκου, Ηλιοπούλου - Στράγγα, Σκουρή, Παπαδοπούλου, Μπόσκοβιτς, Γρύλλου*. Βλ. επίσης *Schwarze Jürgen / Hatje Armin* (Hrsg.), EuR, Beiheft 1/2009, Der Reformvertrag von Lissabon.

26. Η διάταξη του άρθρου 122 ΣυνθΛΕΕ διαφέρει από την διάταξη του άρθρου 100 (πρώην 103Α ΣυνθΕΚ) ακριβώς κατ' αυτό, ότι δηλ. έχει προστεθεί η φράση «ιδίως στον τομέα της ενέργειας». Με τον τρόπο αυτόν αίρεται πάσα αμφιβολία ως προς το αν η διάταξη αυτή εφαρμόζεται ή όχι επί της ενέργειας.

άλλη, προσθέτει για πρώτη φορά ειδική ρύθμιση για άσκηση πολιτικής ενέργειας εκ μέρους της ΕΕ (Τίτλος XXI Ενέργεια – άρθρο 194 ΣυνθΕΕ)²⁷.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 194 παράγρ. 1 ΣυνθΑΕΕ, η πολιτική της ΕΕ στον τομέα της ενέργειας, σε πνεύμα αλληλεγγύης μεταξύ των Κρατών – Μελών, έχει τους εξής **τέσσερις (4) στόχους** (στο πλαίσιο της εγκαθίδρυσης της εσωτερικής αγοράς και λαμβανομένης υπ' όψη της απαιτήσεως να προστατευθεί και βελτιωθεί το περιβάλλον):

α) να διασφαλίζει την λειτουργία της αγοράς ενέργειας,

β) να διασφαλίζει τον ενεργειακό εφοδιασμό της Ενώσεως,

γ) να προωθεί την ενεργειακή αποδοτικότητα και την εξοικονόμηση ενέργειας καθώς και την ανάπτυξη νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, και

δ) να προωθεί την διασύνδεση των ενεργειακών δικτύων.

Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι οι τρεις πρώτοι στόχοι, τους οποίους η Συνθήκη της Λισσαβόνας υιοθετεί ως στόχους της ΕΕ για τον τομέα της ενέργειας, είναι αυτοί, τους οποίους το ΕΣ έχει ήδη στο παρελθόν ορίσει ως τέτοιους στόχους με τις αντίστοιχες πολιτικές αποφάσεις του, για τις οποίες έγινε ήδη λόγος²⁸. Η προστασία του περιβάλλοντος εξειδικεύεται μεν ως στόχος από μέτρα σε συγκεκριμένους τομείς, και ειδικότερα μέτρα που προωθούν την ενεργειακή αποδοτικότητα, την εξοικονόμηση ενέργειας και την ανάπτυξη των ΑΠΕ, πλην όμως και αυτή η εξειδίκευση προέρχεται από τις πολιτικές αποφάσεις του ΕΣ, αλλά και το ήδη παραχθέν παράγωγο δικαίωμα. Πάντως η προστασία του περιβάλλοντος παραμένει στο λεκτικό της διατάξεως και ως γενική αναφορά («απαίτηση»). Ο ενεργειακός εφοδιασμός ως στόχος, και γενικότερα η ενεργειακή πολιτική, πρέπει να επιδιώκεται και υπό το πρίσμα («στο πνεύμα») της αρχής της αλληλεγγύης μεταξύ των Κρατών – Μελών²⁹. Με τον τρόπο αυτό οι τρεις αυτοί στόχοι δεν επαφίενται πλέον

27. Κατά το σημείο αυτό η Συνθήκη της Λισσαβόνας υιοθετεί τις διατάξεις της Συνταγματικής Συνθήκης (άρθρα I-13, III-256, πρβλ. και άρθρο III-233 ΕυρΣυντΣυνθ), βλ. και *Oppermann Thomas*, ό.π., σελ. 437. Σε σχέση με την ενέργεια στην Συνθήκη για την Λειτουργία της ΕΕ (όπως η τελευταία τροποποιήθηκε από την Συνθήκη της Λισσαβόνας) βλ. *Hobe, Stefan*, *Energiepolitik*, σε *Schwarze Jürgen / Hatje Armin* (Hrsg.), *EuR, Beiheft 1/2009, Der Reformvertrag von Lissabon*, σελ. 219 επ., *Fischer, Severin*, *Energie- und Klimapolitik im Vertrag von Lissabon: Legitimationserweiterung für wachsende Herausforderungen, integration 1/2009*, σελ. 50-62, *Αρχαλιάς*, Η ενεργειακή πολιτική και η Συνθήκη της Λισσαβόνας, ΔηΣΚΕ και αγορά 2009.

28. Βλ. ανωτέρω Εισαγωγή, αλλά και κατωτέρω Δ. Ι.

29. Η ρήτρα αυτή εκφράζει μια γενικότερη αρχή περί αλληλεγγύης μεταξύ Κρατών – Μελών της Συνθήκης της Λισσαβόνας. Η αρχή αυτή ανευρίσκεται και στην ρήτρα συνδρομής με όλα τα μέσα σε περίπτωση έκτακτης επείγουσας (άρθρο 42 παράγρ. 7 ΣυνθΕΕ), στην ρήτρα συνδρομής σε περιπτώσεις τρομοκρατικών επιθέσεων ή καταστροφών (άρθρο 222 ΣυνθΑΕΕ), καθώς και στην ρήτρα της λήψεως καταλλήλων μέτρων προς αντιμετώπιση της οικονομικής καταστάσεως, ιδίως αν ανακύψουν σοβαρές δυσκολίες στον εφοδιασμό με ορισμένα προϊόντα, ιδίως στον τομέα της ενέργειας (άρθρο 122 ΣυνθΑΕΕ).

στον κοινό νομοθέτη, αλλά ορίζονται για πρώτη φορά σε επίπεδο Συνθήκης. Ο τέταρτος στόχος, αυτός της διασυνδέσεως των ενεργειακών δικτύων, αποτελεί επανάληψη στόχου από τις διατάξεις περί διευρωπαϊκών δικτύων της ίδιας Συνθήκης, στην ουσία του όμως αφορά ένα επί μέρους σημαντικό στόχο για την επίτευξη του ευρύτερου στόχου της δημιουργίας και λειτουργίας ολοκληρωμένης εσωτερικής αγοράς ενέργειας, όπως έχει ήδη εκθεθεί στην παράγραφο για τα διευρωπαϊκά δίκτυα.

Εξ άλλου με το άρθρο 194 παράγρ. 2 εδ. β' ΣυνθΑΕΕ διευκρινίζεται ότι η ψήφιση νομοθεσίας από την Κοινότητα προς επίτευξη των τεσσάρων στόχων του άρθρου 194 παράγρ. 1 ΣυνθΑΕΕ δεν επηρεάζει το δικαίωμα Κράτους-Μέλους να καθορίζει τους όρους εκμεταλλεύσεως των ενεργειακών του πόρων, την επιλογή του μεταξύ διαφόρων ενεργειακών πηγών και την γενική διάρθρωση του ενεργειακού του εφοδιασμού. Στον τομέα αυτόν δηλ. αποτυπώνεται η εθνική κυριαρχία κατά τρόπον εντονότερο, θα λέγαμε απόλυτο, αφού επί των ζητημάτων αυτών μόνο αρμόδιο να αποφασίζει είναι το εθνικό κράτος. Ζήτημα τίθεται, κατά πόσον η διάταξη αυτή εμποδίζει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ως έχουσα την νομοθετική πρωτοβουλία, να υποβάλλει προτάσεις στα Κράτη – Μέλη, τα οποία, βεβαίως, θα αποφασίσουν επί τη βάση της αρχής της ομοφωνίας. Η απάντηση πρέπει να είναι αρνητική. Η Επιτροπή έχει τέτοιο δικαίωμα μόνο για τους τομείς εκείνους, στους οποίους η ΕΕ έχει αρμοδιότητα σύμφωνα με τα άρθρα 3, 4, 5, 6 ΣυνθΑΕΕ³⁰. Σημειωτέον ότι σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγρ. 2 ΣυνθΑΕΕ τα διευρωπαϊκά δίκτυα και η ενέργεια υπάγονται ρητώς στην συντρέχουσα αρμοδιότητα της ΕΕ, πράγμα το οποίο αντανάκλα την άποψη που απόλυτα επικράτησε και υπό την ΣυνθΕΚ, στην οποία δεν υπάρχει κατηγοριοποίηση των αρμοδιοτήτων της ΕΚ. Της αρμοδιότητας αυτής όμως εκφεύγει το ζήτημα του καθορισμού των όρων εκμεταλλεύσεως των ενεργειακών πόρων κάθε Κράτους - Μέλους, η επιλογή αυτού του τελευταίου μεταξύ διαφόρων ενεργειακών πηγών και η γενική διάρθρωση του ενεργειακού του εφοδιασμού.

Από τις διατάξεις επομένως του ισχύοντος πρωτογενούς δικαίου, αλλά και από αυτό της Συνθήκης της Λισσαβόνας, το οποίο θα τεθεί σε ισχύ κατά πάσα πιθανό

30. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές οι αρμοδιότητες της ΕΕ για όλους τους τομείς που ρυθμίζονται από την ΣυνθΑΕΕ διακρίνονται σε *αποκλειστική* - στους τομείς τελωνειακή ένωση, ανταγωνισμός, νομισματική πολιτική, διατήρηση των βιολογικών πόρων της θάλασσας στο πλαίσιο της κοινής αλιευτικής πολιτικής, κοινή εμπορική πολιτική -, *συντρέχουσα* - στους τομείς εσωτερική αγορά, πτυχές της κοινωνικής πολιτικής, οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή, γεωργία και αλιεία, περιβάλλον, προστασία καταναλωτών, μεταφορές, διευρωπαϊκά δίκτυα, ενέργεια, χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, ασφάλεια στον τομέα της υγείας -, *συντονισμού* - στους τομείς οικονομικής πολιτικής, πολιτικής απασχόλησης και κοινωνικής πολιτικής -, *υποστηρίξεως, συντονισμού και συμπληρώσεως* των δράσεων των Κρατών – Μελών - στους τομείς της υγείας, βιομηχανίας, πολιτισμού, τουρισμού, παιδείας, πολιτικής προστασίας και διοικητικής συνεργασίας.

νότητα μέχρι τέλη 2009, **συνάγεται** ότι, σε σχέση με την ενεργειακή πολιτική, Κοινότητα (ΕΕ) και Κράτη-Μέλη έχουν **συντρέχουσα αρμοδιότητα**, τόσο ως προς την διαμόρφωση της πολιτικής αυτής στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ) όσο και ως προς τις σχέσεις με τρίτες χώρες³¹. Όμως η εισαγωγή ειδικού κεφαλαίου για την ενέργεια με την Συνθήκη της Λισσαβώνας στην Συνθήκη για την Λειτουργία της ΕΕ δεν στερείται πολιτικής σημασίας και νομικών αποτελεσμάτων. Πρώτον, έχει πολιτική σημασία, διότι τονίζεται με αυτόν τον τρόπο η μεγάλη σημασία που έχει για την ΕΕ η κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενέργειας. Δεύτερον, η ένταξη της πολιτικής αυτής στην Συνθήκη έχει νομικής φύσεως συνέπειες λόγω της ιεραρχίας των κανόνων δικαίου εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως, λόγω δηλ. της υπεροχής του δικαίου των Συνθηκών έναντι του παραγώγου δικαίου. Αυτή η «πρακτική» δεν είναι καινούργια. Εφαρμόστηκε για πρώτη φορά με την Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία ενέταξε στην Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα διατάξεις σχετικά με την προστασία περιβάλλοντος, την προστασία καταναλωτού, την πολιτική βιομηχανίας, την κοινωνική πολιτική, την παιδεία, τον πολιτισμό, την υγεία κλπ. Σε όλα αυτά τα πεδία ησκειότο πολιτική και πριν την εισαγωγή των σχετικών διατάξεων στην Συνθήκη.

Δ. Το παράγωγο δίκαιο

Ι. Γενικά - Ο ρόλος του ΕΣ

Σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση κοινής ενεργειακής πολιτικής και στην δημιουργία συγκεκριμένου παραγώγου δικαίου παίζει το **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (ΕΣ)** με τις πολιτικές αποφάσεις, τις οποίες λαμβάνει («γενικοί πολιτικοί προσανατολισμοί», άρθρο 4 εδ. α' ΣυνθΕΕ) και τις οδηγίες, τις οποίες απευθύνει προς το Συμβούλιο και την Επιτροπή για την επεξεργασία νομοθετικών μέτρων. Οι πολιτι-

31. Πρβλ. και *Hermes*, σε *Schulze/Zuleeg*, *Europarecht*, Nomos, Baden-Baden, 2006, § 35 *Energierecht*, σελ. 1569, με παραπομπές και σε γερμανούς συγγραφείς που γενικά αμφισβητούν την αρμοδιότητα της ΕΚ στον τομέα της ενέργειας, ιδίως με το επιχείρημα της ελλείψεως ειδικού κεφαλαίου για την ενέργεια στην ΣυνθΕΚ. Βλ. επίσης *Lecheler/Gundel*, *EuZW* 2003, 621, 622/623. Για το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο πριν από την Συνθήκη της Λισσαβώνας ο *Oppermann* υποστηρίζει την ενδιάμεση άποψη ότι δεν υπήρξε ρητή διάταξη στην ΣυνθΕΚ για αρμοδιότητα της ΕΚ στην ενεργειακή πολιτική (ό.π., σελ. 429, αριθμ. περιθ. 15), αλλά στην πράξη αξιοποιήθηκαν για την ενέργεια διατάξεις της Συνθήκης που θεμελιώνουν αρμοδιότητα της ΕΚ, όπως λ.χ. άρθρα 26, 47 παράγρ. 2, 55, 95, 100, 133 και 300, αργότερα, μετά το Μάαστριχτ (1992/1993), άρθρα 156 επ., 175. Αυτές τις ρυθμίσεις σε επίπεδο Συνθήκης ο *Oppermann* τις αποκαλεί «αποσπασματικές ρυθμίσεις» («Flickenteppich», ό.π., θέση την οποία φαίνεται να υιοθετεί και ο *Jürgen Schwarze*, *Europäisches Wirtschaftsrecht*, 2007, σελ. 388). Προσθέτει όμως ευθύς αμέσως ότι επί τη βάση αυτών δημιουργήθηκε επί επιπέδου παραγώγου δικαίου ολόκληρο *Corpus* δικαίου ενέργειας, το οποίο και παραθέτει (ό.π.).

κές αυτές αποφάσεις λαμβάνονται ιδίως σε περιόδους ενεργειακής κρίσεως, αρχής γενομένης από την πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1973 μέχρι σήμερα. Τα τελευταία χρόνια, σημαντικό σταθμό αποτελούν, όπως ήδη ελέγχθη, οι αποφάσεις του **ΕΣ των Βρυξελλών της 23/24.3.2006**. Σύμφωνα με αυτές, το ΕΣ διαπιστώνει ότι η Ευρώπη βρίσκεται αντιμέτωπη με πολλές *προκλήσεις* στον τομέα της ενέργειας³². Το ΕΣ θεωρεί ότι η μη αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων έχει άμεσες επιπτώσεις στο περιβάλλον της ΕΕ καθώς και στην απασχόληση και στο δυναμικό οικονομικής ανάπτυξης, και γι' αυτό απευθύνει προτροπή για τη χάραξη μιας **Ενεργειακής Πολιτικής για την Ευρώπη (ΕΠΕ)**, με στόχο την ισόρροπη επιδίωξη **τριών στόχων**, ήτοι της *ασφάλειας εφοδιασμού, της ανταγωνιστικότητας και της περιβαλλοντικής αειφορίας*³³. Οι στόχοι αυτοί μπορούν να αποκληθούν και «μαγικό τρίγωνο»³⁴.

Κατά το ΕΣ, η **ασφάλεια εφοδιασμού** θα επιτευχθεί κυρίως μέσω της υποστήριξης των στόχων της ενεργειακής πολιτικής από την κοινή εξωτερική πολιτική (διάλογος με τις χώρες παραγωγής και διελεύσεως), της αυξημένης διαφοροποίησης όσον αφορά στις πηγές ενέργειας (εξωτερικές και εσωτερικές), στους προμηθευτές και στις διαδρομές μεταφοράς, η οποία (διαφοροποίηση) θα υποστηριχθεί από επενδύσεις, και τέλος της αντιμετώπισης καταστάσεων κρίσεως, υπό πνεύμα αλληλεγγύης (λαμβανομένης όμως υπ' όψη της αρχής της επικουρικότητας).

32. Το ΕΣ κατονομάζει τις εξής εννέα *προκλήσεις*: α) συνεχιζόμενες δυσχέρειες στην αγορά πετρελαίου και φυσικού αερίου, β) αυξανόμενη εξάρτηση από τις εισαγωγές και περιορισμένη μέχρι στιγμής διαφοροποίηση, γ) υψηλές τιμές καυσίμων με απρόβλεπτες αιχμές, δ) αύξηση της παγκόσμιας ενεργειακής ζήτησης, ε) κίνδυνοι ως προς την ασφάλεια για τις χώρες παραγωγής και διελεύσεως, καθώς και για τις οδούς μεταφοράς, στ) αύξηση της απειλής κλιματικών αλλαγών, ζ) αργή πρόοδος όσον αφορά την ενεργειακή απόδοση και τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η) ανάγκη περισσότερης διαφάνειας στις αγορές ενέργειας και περαιτέρω ενοποίησης και διασυνδέσεως των εθνικών αγορών ενέργειας εν όψει της ολοκλήρωσης της ελευθερώσεως της αγοράς ενέργειας τον Ιούλιο 2007, θ) περιορισμένος συντονισμός μεταξύ των φορέων του ενεργειακού τομέα την στιγμή που απαιτούνται σημαντικές επενδύσεις στις υποδομές του εν λόγω τομέα. *Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 23/24.3.2006*, αριθμ. 43. Πρβλ. και Πράσινη Βίβλο Επιτροπής σχετικά με μια «Ευρωπαϊκή Στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια» της 8-3-2006, COM(2006) 105 τελικό, σελ. 3.4, με παρόμοιες διαπιστώσεις.

33. *Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 23/24.3.2006*, αριθμ. 44. Τους τρεις αυτούς στόχους πρότεινε ως κύριους στόχους μιας ευρωπαϊκής πολιτικής ενέργειας η Επιτροπή με την Πράσινη Βίβλο σχετικά με μια «Ευρωπαϊκή Στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια» της 8-3-2006, COM(2006) 105 τελικό, σελ. 21. Βλ. επιβεβαίωση των στόχων αυτών σε *Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 8/9.3.2007*, αριθμ. 28, όπου ο τρίτος στόχος της περιβαλλοντικής αειφορίας συμπληρώνεται με την «καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος».

34. Ο *Hermes* αποκαλεί «μαγικό τρίγωνο» τους στόχους (τεχνική) ασφάλεια, ασφάλεια εφοδιασμού και χαμηλές τιμές, *Hermes*, σε *Schulze/Zuleeg*, *Europarecht*, Nomos, Baden-Baden, 2006, § 35 *Energierecht*, σελ. 1596.

Η ανταγωνιστικότητα θα εξασφαλισθεί κυρίως μέσω της ολοκληρώσεως του ανοίγματος της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου ως τα μέσα του 2007, της πλήρους εφαρμογής της νομοθεσίας της εσωτερικής αγοράς, της προώθησης ανάλογων προσεγγίσεων στις γειτονικές χώρες, της ταχύτερης αναπτύξεως της περιφερειακής ενεργειακής συνεργασίας στο εσωτερικό της ΕΕ, της προώθησης των εγκαταστάσεων αποθηκεύσεως, του συντονισμού των ρυθμιστικών αρχών ενέργειας και της επιταχύνσεως των διοικητικών διαδικασιών αδειοδοτήσεως, ώστε να ενθαρρυνθούν οι επενδύσεις.

Τέλος, η προώθηση της περιβαλλοντικής αειφορίας θα επιτευχθεί μέσω της εξοικονομήσεως ενέργειας (20% ως το 2020) και της αναπτύξεως των ΑΠΕ³⁵. Για την επίτευξη των τριών αυτών στόχων, η ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική θα πρέπει να σέβεται τις εξής τέσσερις αρχές: α) αποφυγή διακρίσεων στις αγορές, β) κανόνες ανταγωνισμού, γ) υποχρεώσεις παροχής δημόσιας υπηρεσίας, δ) κυριαρχία των κρατών μελών επί των πρωτογενών πηγών ενέργειας και κυριαρχικό τους δικαίωμα να αποφασίζουν τις μορφές ενέργειας που χρησιμοποιούν και τις σχετικές αναλογίες («μείγμα»)³⁶.

Τα ΕΣ, τα οποία ακολούθησαν, επιβεβαίωσαν την πολιτική αυτή και την εξειδίκευσαν, θέτοντας και τις σχετικές προτεραιότητες. Έτσι π.χ. σε σχέση με την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού (ενεργειακή ασφάλεια), το ΕΣ των Βρυξελλών της 15/16 Ιουνίου 2006 κάλεσε το Συμβούλιο, την Επιτροπή και τον Ύπατο Εκπρόσωπο, όπως συνεχίσουν τις προσπάθειες για ανάπτυξη μιας εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής με χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων, συμπεριλαμβανομένων της ΚΕΠΠΑ και της ΕΠΑΑ³⁷. Η πολιτική αυτή πρέπει, κατά το ΕΣ, να περιλαμβάνει την ανάπτυξη στρατηγικών εταιρικών σχέσεων με τις κυριότερες χώρες παραγωγής, διαμετακομίσεως και καταναλώσεως και να επικεντρώνεται κατ' αρχάς σε ορισμένες προτεραιότητες, όπως π.χ. α) η περάτωση των διαπραγματεύσεων για το Πρωτόκολλο Διαμετακομίσεως του Χάρτη της Ενέργειας και η εξασφάλιση της επικυρώσεως της Συνθήκης του Χάρτη της Ενέργειας από όλους όσους τον έχουν υπογράψει, β) η σύναψη ενεργειακής συμφωνίας με την Ρωσία (η οποία θα διαδεχθεί τη συμφωνία εταιρικής σχέσεως και συνεργασίας)³⁸, γ) η επέ-

35. Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 23/24.3.2006, αριθμ. 46. Ταυτόσημα σχεδόν «εργαλεία» πρότεινε και η Επιτροπή με την Πράσινη Βίβλο της, πλην όμως τα κατέταξε, όχι σε τρεις, αλλά σε έξι κατηγορίες («τομείς δράσεων»). Αν παραβλέψει κανείς την ορολογία, επί της ουσίας δεν υπάρχει σημαντική διαφορά. Αξίζει απλώς να υπογραμμισθεί ότι η Επιτροπή τονίζει ιδιαίτερος την καινοτομία στον τομέα της ενέργειας, Πράσινη Βίβλος σχετικά με μια «Ευρωπαϊκή Στρατηγική για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια» της 8-3-2006, ΚΟΜ (2006) 105 τελικό, σελ. 6-21.

36. Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 23/24.3.2006, αριθμ. 47.

37. Άρθρα 11-28 ΣυνθΕΕ.

38. Σημειωτέον ότι ήδη το ΕΣ της 23/24.3.2006 είχε τονίσει την ανάγκη όπως διεξαχθεί αποτε-

κταση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της ΕΕ, ώστε να περιλάβει και τους γείτονες της (εδώ συμπεριλαμβάνεται και η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Συνθήκης Ενέργειας), δ) η καλλίτερη αξιοποίηση του μηχανισμού της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας προς εξυπηρέτηση των στόχων της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ (σημαντικός ο διάλογος με την Αλγερία), και τέλος ε) η πλήρης ενσωμάτωση στην εξωτερική εμπορική πολιτική της ΕΕ των ενεργειακών της στόχων και επιδίωξη αυτών, όπου αυτό αρμόζει, μέσω του ΠΟΕ³⁹. Το ΕΣ τονίζει, τέλος, την ανάγκη να διαφοροποιηθούν ακόμη περισσότερο οι πηγές προμήθειας ενέργειας, να προαχθεί η ανάπτυξη των ΑΠΕ και να γίνει αποτελεσματικότερη η χρήση της⁴⁰.

Οι θέσεις αυτές επιβεβαιώθηκαν από το ΕΣ των Βρυξελλών της 14/15.12.2006⁴¹, από το ΕΣ των Βρυξελλών της 13/14.3.2008 («είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την ΕΕ και τα Κράτη – Μέλη να εκφράζονται με κοινή φωνή έναντι των τρίτων ως προς τα ενεργειακά θέματα»)⁴², από το ΕΣ των Βρυξελλών της 15/16.10.2008 (χαιρετίζονται οι πρωτοβουλίες διαφόρων Κρατών – Μελών για συμφωνίες με τις χώρες της Κασπίας και τις χώρες διελεύσεως)⁴³, από το ΕΣ των Βρυξελλών της 11/12.12.2008 (καλεί το Συμβούλιο να προβεί σε ταχεία εξέταση του σχεδίου δράσεως για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και την αλληλεγγύη, το οποίο έχει υποβάλει η Επιτροπή εν όψει της συνόδου του Μαρτίου 2009)⁴⁴, από το ΕΣ των Βρυξελλών της 19/20.3.2009 (αποφασίζει ότι πρέπει να αναπτυχθούν η ενεργειακή υποδομή και οι διασυνδέσεις επί τη βάση των προτεραιοτήτων που περιέχονται στην Στρατηγική Ενεργειακή Επισκόπηση⁴⁵, να ληφθούν εγγυήσεις από την Ρωσία και την Ουκρανία ότι δεν θα διακόπτεται η προμήθεια φυσικού αερίου, καλεί την Επι-

λεσματικότερος διάλογος ΕΕ-Ρωσίας όσον αφορά την επικύρωση του Ενεργειακού Χάρτη και την σύναψη του Πρωτοκόλλου διελεύσεως κατά τη θητεία της Ρωσίας στην Προεδρία της G8, Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 23/24.3.2006, αριθμ. 51.

39. Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 15/16.6.2006, αριθμ. 22 επ. (24).

40. Ό.π., αριθμ. 25.

41. Βλ. Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 14/15.12.2006, αριθμ. 34, όπου επί πλέον τονίζεται η ανάγκη συνεργασίας προς αντιμετώπιση των καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, ιδίως στην περίπτωση διαταραχών του εφοδιασμού. Το ΕΣ εξ άλλου επικροτεί το σχέδιο δράσεως της Επιτροπής για την ενεργειακή απόδοση και εξοικονόμηση ενέργειας (αριθμ. 35) και επιδοκιμάζει την δημιουργία, στις αρχές 2007, δικτύου ανταποκριτών ασφαλείας της ΕΕ σε θέματα ενέργειας, το οποίο θα αποτελέσει σημαντικό εργαλείο για την συλλογή και επεξεργασία των διαθέσιμων πληροφοριών, οι οποίες άπτονται της γεωπολιτικής και της ασφαλείας (αριθμ. 36).

42. Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 13/14.3.2008, αριθμ. 25.

43. Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 15/16.10.2008, αριθμ. 17.

44. Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 11/12.12.2008, αριθμ. 25.

45. Νότιος διάδρομος μεταφοράς φυσικού αερίου, διαφοροποιημένος και επαρκής εφοδιασμός της Ευρώπης σε υδροποιημένο φυσικό αέριο, αποτελεσματική διασύνδεση της περιοχής της Βαλτικής, ενεργειακός δακτύλιος της Μεσογείου, κατάλληλες διασυνδέσεις βορρά – νότου για το φυσικό αέριο και την ηλεκτρική ενέργεια εντός της Κεντρικής και της Νοτιοανατολικής

τροπή να υποβάλει προτάσεις, ως το τέλος 2009, για την ανάληψη συγκεκριμένης δράσεως με σκοπό την ανάπτυξη του νοτίου διαδρόμου που θα περιλαμβάνει μηχανισμό για την διευκόλυνση της προσβάσεως στο φυσικό αέριο της Κασπίας, και υπενθυμίζει ότι η ΕΕ πρέπει να εκμεταλλευθεί πλήρως τους δικούς της ενεργειακούς πόρους, μεταξύ άλλων τις ΑΠΕ, τα ορυκτά καύσιμα και, για τις Χώρες που την επιλέγουν, την πυρηνική ενέργεια⁴⁶, και τέλος από το ΕΣ των Βρυξελλών της 18/19.6.2009 (ενιαία φωνή και στο θέμα Ρωσίας – Ουκρανίας, ικανοποίηση για τη συμφωνία που επιτεύχθηκε από το Συμβούλιο σχετικά με την αναθεωρημένη Οδηγία για τα πετρελαϊκά αποθέματα, αναμονή για σύντομη υποβολή της Οδηγίας για την ασφάλεια του εφοδιασμού σε φυσικό αέριο από την Επιτροπή)⁴⁷.

Σε σχέση με την **ανταγωνιστικότητα**, το ΕΣ αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στο πλήρες άνοιγμα και στην πλήρη λειτουργία της **εσωτερικής αγοράς** ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου, ιδίως με την προσπάθεια να επιτευχθεί συμφωνία σε νομοθετικό επίπεδο ως προς την υιοθέτηση της λεγόμενης **3^{ης} δέσμης** Οδηγιών και Κανονισμών⁴⁸. Επίσης στην προώθηση της καλύτερης λειτουργίας της αγοράς, κυρίως με μεγαλύτερη **διαφάνεια ως προς τις ροές και τα αποθέματα** και με την ανταλλαγή πληροφοριών ως προς τις ανάγκες και τους πόρους μακροπρόθεσμα. Τέλος στην ενίσχυση και συμπλήρωση των κρίσιμων **υποδομών**, ιδίως των διευρωπαϊκών δικτύων μεταφοράς ενέργειας και των τερματικών σταθμών παραλαβής υγροποιημένου φυσικού αερίου⁴⁹.

Σε σχέση με την **περιβαλλοντική αειφορία (προστασία περιβάλλοντος)** πρέπει να σημειωθεί ότι η σχετική πολιτική πολύ ενωρίς επικεντρώθηκε στην προστασία του **κλίματος**. Σχετικά το ΕΣ των Βρυξελλών της 8/9.3.2007 τόνισε ότι, επειδή η παραγωγή και η χρήση ενέργειας αποτελούν τις δύο κύριες πηγές εκπομπής αερίων του θερμοκηπίου, υπάρχει ανάγκη να συνδεθούν οι δύο πολιτικές, πολιτική ενέργειας και πολιτική κλίματος, σε μια «**ολοκληρωμένη πολιτική προστασίας του κλίματος και ενέργειας**»⁵⁰, προκειμένου να υλοποιηθεί ο στόχος του περιορισμού της παγκόσμιας μέσης αυξήσεως της θερμοκρασίας σε όχι περισσό-

Ευρώπης, και το ενεργειακό δίκτυο υπεράκτιων σταθμών στην Βόρειο Θάλασσα και τα Βορειοδυτικά, *Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 19/20.3.2009*, αριθμ. 24, υποσημ. 1.

46. *Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 19/20.3.2009*, αριθμ. 24 (1η, 2η, 5η, 6η περίπτωση).

47. *Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 18/19.6.2009*, αριθμ. 35.

48. *Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 13/14.3.2008*, αριθμ. 24, *Συμπεράσματα της 15/16.10.2008*, αριθμ. 17 στοιχ. α), *Συμπεράσματα της 19/20.3.2009*, αριθμ. 24 (4η περίπτωση).

49. *Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 15/16.10.2008*, αριθμ. 17, στοιχ. δ), στ).

50. Γλωσσικά πιο επιτυχής θα ήταν ο όρος «ολοκληρωμένη πολιτική ενέργειας και προστασίας του κλίματος».

τερο από 2 βαθμούς Κελσίου άνω του προβιομηχανικού επιπέδου⁵¹. Οι θέσεις αυτές επιβεβαιώθηκαν από το ΕΣ των Βρυξελλών της 13/14.3.2008 και εξειδικεύθηκαν. Έτσι π.χ. η ΕΕ ανέλαβε την δέσμευση να παραμείνει στην παγκόσμια πρωτοπορία όσον αφορά την αλλαγή του κλίματος και την ενέργεια και να συμβάλει δυναμικά στην επιτυχή κατάληξη των διαπραγματεύσεων ως προς την **Σύμβαση – Πλαίσιο του ΟΗΕ** για την αλλαγή του κλίματος και το **Πρωτόκολλο του Κυότο**. Προς υποστήριξη της Συμβάσεως – Πλαισίου η ΕΕ δηλώνει αποφασισμένη να συμπράξει σε συμφωνία, για αύξηση των *χρηματοδοτήσεων και επενδύσεων* για τον μετριασμό των επιπτώσεων της αλλαγής του κλίματος και για την προσαρμογή σε αυτές. Εξ άλλου το ΕΣ υπογραμμίζει ότι οι αρχές της σχέσης κόστους-αποτελεσματικότητας και της ευελιξίας θα πρέπει να τηρούνται επίσης κατά την ανάπτυξη μέσων βασισμένων στην αγορά για την επίτευξη στόχων στον τομέα της πολιτικής για την ενέργεια και το κλίμα, ούτως ώστε να αποφεύγονται οι **υπερβολικές δαπάνες για τα κράτη μέλη**. Η μετάβαση στον πλέον φιλόδοξο στόχο **μειώσεως κατά 30%**, στο πλαίσιο παγκόσμιας και συνολικής συμφωνίας, πρέπει να καθιερωθεί ρητά και κατά ισόρροπο, διαφανή και δίκαιο τρόπο⁵². Τέλος, το ΕΣ των Βρυξελλών της 19/20.3.2009 απεφάσισε ότι πρέπει να προαχθεί με συγκεκριμένα μέτρα η ενεργειακή απόδοση⁵³.

II. Η επί μέρους νομοθεσία παραγωγού δικαίου

Σε εφαρμογή των προαναφερθεισών διατάξεων της ΣυνθΕΚ και των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, τα αρμόδια όργανα της Κοινότητας έχουν εκδώσει κατά καιρούς σημαντικό **παράγωγο δίκαιο** (συγκεκριμένους Κανονισμούς, Οδηγίες και Αποφάσεις) στον κλάδο της ενέργειας. Το νομοθετικό αυτό υλικό μπορεί να καταταγεί σε κατηγορίες ανάλογα με την ενεργειακή πηγή, την οποία αφορά (άνθρακας, πετρέλαιο, φυσικό αέριο, ΑΠΕ, ατομική ενέργεια, ηλεκτρική ενέργεια)⁵⁴, ή/και χρονικά. Κατωτέρω αναφερόμαστε στην σημαντικότερη νομοθεσία, η οποία εξεδόθη από τα μέσα της δεκαετίας του 90 μέχρι σήμερα προς υλοποίηση των στόχων του «μαγικού τριγώνου», ιδίως του στόχου για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ΕΚ στον κλάδο της ενέργειας, ιδίως μέσω της δημιουργίας πραγματικής εσωτερικής ανταγωνιστικής αγοράς ενέργειας στους τομείς ηλεκτρική ενέργεια και φυσικό αέριο⁵⁵.

51. *Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 8/9.3.2007*, αριθμ. 27.

52. *Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 13/14.3.2008*, αριθμ. 17, 18.

53. *Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 19/20.3.2009*, αριθμ. 24 (3η περίπτωση).

54. Έτσι *Oppermann Thomas*, ό.π., σελ. 429-436.

55. Βλ. και *Hermes*, σε *Schulze/Zuleeg*, *Europarecht, Nomos, Baden-Baden*, 2006, § 35 *Energierrecht*, σελ. 1567, 1570-1573.

Έτσι η ΕΚ υιοθέτησε αρχικά, στην διετία 1996/1998⁵⁶, για μεν την **ηλεκτρική ενέργεια** την **Οδηγία 96/92/ΕΚ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19^{ης} Δεκεμβρίου 1996 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας⁵⁷, για δε το **φυσικό αέριο** την **Οδηγία 98/30/ΕΚ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Ιουνίου 1998 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου⁵⁸. Τα νομοθετήματα της περιόδου 1996/1998 επεκράτησε να αποκαλούνται «1^η δέσμη» μέτρων. Οι Οδηγίες αυτές απετέλεσαν ένα απλώς ενδιάμεσο βήμα στην προσπάθεια δημιουργίας πραγματικής εσωτερικής αγοράς με ανταγωνισμό στην Κοινότητα. Τούτο οφειλόταν κυρίως στον διαφορετικό βαθμό απελευθέρωσης των εθνικών αγορών ενέργειας, οι οποίες αποτελούσαν κατά βάση κρατικά μονοπώλια, στην μικρή αύξηση των διασυνοριακών ανταλλαγών ηλεκτρικής ενέργειας και στις μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των Κρατών – Μελών ως προς το ρυθμιστικό πλαίσιο της ενεργειακής αγοράς⁵⁹. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απαίτησαν επιτάχυνση της διαδικασίας απελευθέρωσης της (μονοπωλιακής) αγοράς, η δε Επιτροπή ανταποκρίθηκε με προτάσεις την άνοιξη του 2001⁶⁰.

Πράγματι, το 2003, η ΕΚ υιοθέτησε για την **ηλεκτρική ενέργεια** α) την **Οδηγία 2003/54/ΕΚ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2003 σχετικά με τους **κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά** ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάρτιση της Οδηγίας 96/92/ΕΚ⁶¹ και β) τον **Κανονισμό 1228/2003** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2003 σχετικά με τους **όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές** ηλεκτρικής ενέργειας⁶². Για το **φυσικό αέριο** υιοθέτησε γ) την **Οδηγία 2003/55/ΕΚ** του

56. Των νομοθετημάτων της περιόδου 1996/1998 προηγήθηκαν η Οδηγία 90/377/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 29ης Ιουλίου 1990 σχετικά με μια κοινοτική διαδικασία για την διαφάνεια των τιμών αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας για τον τελικό βιομηχανικό καταναλωτή, ΕπΕφ/ΕΚ 17.7.1990, L 185/16, και η Οδηγία 90/547/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 29ης Οκτωβρίου 1990 για τη διαμετακόμιση ηλεκτρικής ενέργειας μέσω των μεγάλων δικτύων, ΕπΕφ/ΕΚ 13.11.1990, L 313/30, λεπτομέρειες *Hermes*, σε *Schulze/Zuleeg*, *Europarecht, Nomos, Baden-Baden*, 2006, § 35 *Energierecht*, σελ. 1570.

57. ΕπΕφ/ΕΕ 30.1.1997, L 27/20.

58. ΕπΕφ/ΕΕ 21.7.1998, L 204/1.

59. Λεπτομέρειες *Hermes*, ό.π., σελ. 1570, 1571 μ.π.π.

60. ΚΟΜ (2001) 125 τελ., λεπτομέρειες *Hermes*, ό.π., 1571.

61. ΕπΕφ/ΕΕ 15.7.2003, L 176/37.

62. ΕπΕφ/ΕΕ 15.7.2003 L 176/1. Βλ. και την **Απόφαση 2006/770/ΕΚ της Επιτροπής** της 9ης Νοεμβρίου 2006 περί τροποποίησης του παραρτήματος του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1228/2003 σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας, ΕπΕφ/ΕΕ 11.11.2006, L 312/59. Πρβλ. *Μαρίνος*, Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο – Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2003.

Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2003 σχετικά με τους **κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά** φυσικού αερίου και την κατάρτιση της Οδηγίας 98/30/ΕΚ⁶³ και δ) τον **Κανονισμό (ΕΚ) 1775/2005** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 28ης Σεπτεμβρίου 2005 περί **όρων πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς** φυσικού αερίου⁶⁴. Τέλος εξεδόθη και ε) η κοινή και για τις δύο ενεργειακές πηγές **Απόφαση 2003/796/ΕΚ της Επιτροπής της 11ης Νοεμβρίου 2003** σχετικά με τη **σύσταση ευρωπαϊκής ομάδας ρυθμιστικών αρχών** για την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο (ERGEG)⁶⁵. Τα νομοθετήματα της περιόδου 2003/2005 επεκράτησε να αποκαλούνται «2^η δέσμη» μέτρων⁶⁶.

Με τις Οδηγίες **2003/54/ΕΚ** και **2003/55/ΕΚ**⁶⁷ βελτιώνεται το άνοιγμα των μονοπωλιακών αγορών τόσο **ποσοτικά** όσο και **ποιοτικά**⁶⁸. **Ποσοτικά**, διότι καθιερώνεται μέχρι 1.7.2007 το δικαίωμα όλων των πελατών, βιομηχανικών και τελικών καταναλωτών, να επιλέγουν ελεύθερα την επιχείρηση που θα τους προμηθεύει ηλεκτρικό ρεύμα. Στο επίπεδο δηλ. της παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος ανοίγει η αγορά και επομένως τρίτες επιχειρήσεις δικαιούνται να ζητήσουν από την Διοίκηση άδεια δημιουργίας παραγωγικής μονάδας, η οποία (άδεια) παρέχεται όταν πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις (αξιολόγηση της επενδύσεως, τήρηση κανόνων ασφαλείας κλπ). Το αυτό καθιερώνεται και στο επίπεδο του εμπορίου, δηλ. στον τελευταίο κρίκο της παραγωγικής αλυσίδας, όπου επιχείρηση αγοράζει ηλεκτρικό ρεύμα από τον κοινοτικό παραγωγό ή τον εκτός ΕΕ παραγωγό (εισαγωγή) με σκοπό την μεταπώληση σε πελάτες, είτε βιομηχανικές επιχειρήσεις είτε τελικούς καταναλωτές. **Ποιοτικά**, πρώτον διότι βελτιώνεται η πρόσβαση τρίτων (παραγωγών ανταγωνιστών και λοιπών προμηθευτών, ήτοι εμπόρων) στο δίκτυο μεταφοράς του παραγωγού, το οποίο ως εκ της φύσεώς του παραμένει μονοπω-

63. ΕπΕφ/ΕΕ 15.7.2003, L 176/57.

64. ΕπΕφ/ΕΕ 3.11.2005, L 289/1.

65. ΕπΕφ/ΕΕ, 14.11.2003, L 296/34. Γενικά για το ισχύον νομικό καθεστώς, και ιδίως για την διάρθρωση των διοικητικών υπηρεσιών στον τομέα της ενέργειας στην Ευρώπη, βλ. προσφάτως *Φορτσάκης*, *Δίκαιο της ενέργειας*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2009, σελ. 51 επ., 78 επ.

66. Η «2η Δέσμη» αφορά ζητήματα καλλίτερης λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς ενέργειας. Για ζητήματα ασφαλείας εφοδιασμού βλ. την **Οδηγία 2004/67/ΕΚ** του Συμβουλίου της 26ης Απριλίου 2004 σχετικά με τα μέτρα διασφάλισης του εφοδιασμού με φυσικό αέριο, ΕπΕφ/ΕΕ 29.4.2004, L 127/92, και την **Οδηγία 2005/89/ΕΚ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Ιανουαρίου 2006 περί μέτρων διασφάλισης του εφοδιασμού με ηλεκτρισμό και περί επενδύσεων υποδομής, ΕπΕφ/ΕΕ 4.2.2006, L 33/22.

67. Οι Οδηγίες αυτές, οι οποίες ονομάστηκαν και Οδηγίες επιταχύνσεως, αντικατέστησαν την Οδηγία 96/92/ΕΚ και την Οδηγία 98/30/ΕΚ, και τέλος κατήργησαν την Οδηγία 90/547/ΕΟΚ για τη διαμετακόμιση ηλεκτρικής ενέργειας.

68. Διάκριση που κάνει η ίδια η Επιτροπή στην αιτιολογία της αντίστοιχης προτάσεως *Οδηγίας*.

λιακό (φυσικό μονοπώλιο). Έτσι δίδεται η δυνατότητα στους νέους παραγωγούς ή προμηθευτές (εισαγωγείς), υπό καθεστώς ισότητας και διαφάνειας, να μεταφέρουν, έναντι ανταλλάγματος, το ρεύμα τους στους πελάτες τους (σύστημα ρυθμιζόμενης προσβάσεως τρίτων στα δίκτυα μεταφοράς και διανομής). Οι όροι και το αντάλλαγμα για την πρόσβαση καθορίζονται από Ανεξάρτητες Ρυθμιστικές Αρχές σε κάθε Κράτος – Μέλος (στην Ελλάδα από την ΡΑΕ). Δεύτερον, διότι επιβάλλονται στις παραδοσιακές επιχειρήσεις του ενεργειακού κλάδου, οι οποίες δραστηριοποιούνται, συνήθως ως μεγάλες κρατικές επιχειρήσεις, τόσον στην παραγωγή όσον και στην μεταφορά και διανομή της ενέργειας, κανόνες διαχωρισμού δραστηριοτήτων, ήτοι διαχωρισμού (λογιστικού, λειτουργικού, νομικού υπό την έννοια του χωριστού νομικού προσώπου, όχι όμως ιδιοκτησιακού διαχωρισμού) της παραγωγής, της μεταφοράς και της διανομής στους πελάτες («unbundling»). Τούτο για να διασφαλισθεί ότι η παραδοσιακή παραγωγός επιχείρηση, συνήθως μεγάλη κρατική πρώην μονοπωλιακή επιχείρηση, δεν θα κάνει κατάχρηση της μονοπωλιακής της θέσεως στο επίπεδο της μεταφοράς για να δημιουργήσει δυσκολίες στους ανταγωνιστές της στο επίπεδο της παραγωγής ή στο επίπεδο της διανομής και περιορίσει ή εξαφανίσει έτσι τον ανταγωνισμό που μόλις καθιερώθηκε στα επίπεδα αυτά. Τρίτον, διότι λαμβάνεται μέριμνα για εξασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού των καταναλωτών μέσω της καθιέρωσης υπηρεσιών κοινής ωφέλειας υπέρ ευπαθών ομάδων καταναλωτών⁶⁹.

III. Μελετώμενη μεταρρύθμιση του δικαίου της ενέργειας

Μετά από έρευνα, την οποία διεξήγαγε στον κλάδο της ενέργειας, και ειδικότερα στις αγορές της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου⁷⁰, η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή** δημοσίευσε τον **Ιανουάριο 2007 έκθεση**, της οποίας το συμπέρασμα είναι ότι στις αγορές αυτές, παρά τη υιοθετηθείσα νομοθεσία, δεν επικρατούν ιδανικές συνθήκες ανταγωνισμού. Ειδικότερα η Επιτροπή διεπίστωσε ότι στις δύο αυτές αγορές παρατηρούνται: α) έλλειψη ρευστότητας, η οποία λειτουργεί ως εμπόδιο εισόδου νέων παικτών στις αγορές, β) κατακερματισμός αγορών σε εθνικά σύνορα, γ) υψηλός βαθμός συγκεντρώσεως (μία ή ελάχιστες επιχειρήσεις σε κάθε Κράτος-Μέλος), δ) υψηλός βαθμός καθετοποιήσεως (η μεγαλύτερη επιχείρηση, συνήθως κρατική, ελέγχει παραγωγή, μεταφορά και διάθεση), ε) αδιαφάνεια ως προς τις πληροφορίες της αγοράς, πράγμα που οδηγεί σε δυσπιστία σχετικά με τους μηχανισμούς τιμολογήσεως, στ) υπερβολική δέσμευση καταναλωτών μέσω μακροχρόνιων συμβάσεων (στην κατάντη αγορά).

69. Λεπτομέρειες *Hermes*, ό.π., σελ. 1570 - 1573.

70. Πρόκειται για την πρώτη τομεακή έρευνα της Επιτροπής βάσει του Κανονισμού 1/2003 (του βασικότερου νομοθετήματος στο δίκαιο του ανταγωνισμού), πράγμα το οποίο αποδεικνύει την μεγάλη σημασία που στα μάτια της Επιτροπής έχει ο κλάδος της ενέργειας για την ΕΕ.

Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, η Επιτροπή παρουσίασε στις 19.9.2007 την λεγόμενη «3^η δέσμη» μέτρων για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου. Ειδικότερα ως προς την **ηλεκτρική ενέργεια** η δέσμη περιελάμβανε α) Πρόταση Οδηγίας σχετικά με κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας⁷¹ και β) Πρόταση Κανονισμού σχετικά με τους όρους προσβάσεως στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας⁷². Ως προς το **φυσικό αέριο** περιελάμβανε γ) Πρόταση Οδηγίας σχετικά με κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου⁷³ και δ) Πρόταση Κανονισμού σχετικά με τους όρους προσβάσεως στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου⁷⁴. Τέλος, περιελάμβανε ε) και την κοινή και για τις δύο ενεργειακές πηγές Πρόταση Κανονισμού για την ίδρυση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας⁷⁵.

Οι βασικές ρυθμίσεις, τις οποίες εισάγει η προταθείσα νομοθεσία, είναι οι εξής:

α) αυστηρότεροι κανόνες διαχωρισμού δραστηριοτήτων, ήτοι διαχωρισμού (όχι πλέον λογιστικού, λειτουργικού, νομικού υπό την έννοια του χωριστού νομικού προσώπου, αλλά) ιδιοκτησιακού. Τούτο, για να αποκλεισθεί πλήρως η δυνατότητα των μεγάλων, πρώην μονοπωλιακών, επιχειρήσεων να κάνουν κατάχρηση της μονοπωλιακής τους θέσεως στην αγορά της μεταφοράς (δίκτυα) εις βάρος άλλων επιχειρήσεων, οι οποίες τις ανταγωνίζονται στην αγορά της παραγωγής ή της διαθέσεως. Λόγω αντιδράσεων ορισμένων ενδιαφερομένων⁷⁶, η Επιτροπή δέχθηκε να περιλάβει στις προτάσεις της ως εναλλακτική λύση, αυτήν της λειτουργίας των μονοπωλιακών δικτύων μεταφοράς μέσω ενός «ανεξάρτητου διαχειριστού συστήματος» (Independent System Operator - ISO), χωρίς αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος⁷⁷. Ορισμένες Χώρες πρότειναν «τρίτη λύση», αυτήν του «ανεξάρτητου διαχειριστού μεταφοράς» (Independent Transmission Operator - ITO), ο οποίος έχει μεγαλύτερη ακόμη ανεξαρτησία έναντι του ιδιοκτήτη του δικτύου (αποφασίζει για επενδύσεις, δεν δέχεται εντολές από τον ιδιοκτήτη και έχει κώλυμα να εργασθεί στον ιδιοκτήτη επί 3 έτη μετά την αποχώρησή του από την διαχείριση του δικτύου μεταφοράς)⁷⁸.

β) ενδυνάμωση της ανεξαρτησίας των Ρυθμιστικών Αρχών, εξομοίωση, κατά το δυνατόν, των αρμοδιοτήτων τους (ιδίως όσον αφορά την διαχείριση δικτύων)

71. KOM (2007) 528.

72. KOM (2007) 531.

73. KOM (2007) 529.

74. KOM (2007) 532.

75. KOM (2007) 530. Για ζητήματα ασφάλειας εφοδιασμού κατέθεσε Πρόταση Οδηγίας σχετικά με τα μέτρα διασφάλισης του εφοδιασμού με ηλεκτρισμό και περί επενδύσεων υποδομής.

76. Πρβλ. μ.ά. *Storr*, EuZW 2007, 232; *Schmidt-Preuß*, EuR 2006, 463.

77. Πρβλ. μ.ά. *Scholtka*, *Boris/Baumbach*, *Antje*, NJW 2008, 1128, 1129.

78. Ο.π.

και ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ τους μέσω του Οργανισμού Συνεργασίας των Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας, ο οποίος έχει εξουσία εκδόσεως δεσμευτικών αποφάσεων επί θεμάτων λειτουργίας της αγοράς ενέργειας.

γ) ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς μέσω ιδίας του Δικτύου Διαχειριστών

δ) ενίσχυση της ασφάλειας εφοδιασμού (επενδύσεις, αλλά και περιορισμοί σε δραστηριότητα επιχειρήσεων από τρίτες Χώρες αναφορικά με διαχείριση δικτύων μεταφοράς).

Ε. Συμπέρασμα

Συμπερασματικά, από τις διατάξεις της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, τις πολιτικές αποφάσεις του ΕΣ, το παράγωγο κοινοτικό δίκαιο και τις μελετώμενες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις συνάγεται ότι η ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας (ΕΠΕ) από την μία αποβλέπει στην δημιουργία της εσωτερικής αγοράς, όχι μόνο για την ελεύθερη διακίνηση των πρώτων υλών, αλλά, κυρίως, και για την ελεύθερη διακίνηση της παραγομένης ενέργειας καθ' εαυτήν, και δη υπό καθεστώς ελεύθερου ανταγωνισμού, ώστε να βελτιώνεται η ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας και να επωφελείται ο καταναλωτής, ο οποίος αποκτά την δυνατότητα για κάλυψη των αναγκών του σε ενέργεια σε κατά το δυνατόν χαμηλές τιμές, συνδέεται δεύτερον ευθέως με την πολιτική της Κοινότητας (ΕΕ) ως προς την προστασία του περιβάλλοντος (αλλαγή του κλίματος παγκοσμίως, εξοικονόμηση ενέργειας), και τρίτον με την εξωτερική εμπορική πολιτική (άρθρα 131 επ. ΣυνθΕΚ) και την εξωτερική πολιτική (άρθρα 11-28 ΣυνθΕΕ), ώστε να εξασφαλίζεται ο εφοδιασμός της Κοινότητας (ΕΕ) με τις απαραίτητες ποσότητες ενέργειας. Οι πολιτικές αυτές πρέπει να υλοποιούνται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρξει **συννοχή** μεταξύ τους (πρβλ. άρθρο 3 ΣυνθΕΕ). Η επικείμενη μεταρρύθμιση του ευρωπαϊκού δικαίου της ενέργειας μέσω της λεγόμενης "3ης δέσμης μέτρων" ελπίζεται ότι θα αποτελέσει ένα ακόμη σημαντικό βήμα στην προσπάθεια της ΕΕ για ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, προς όφελος της ευρωπαϊκής οικονομίας και του ευρωπαϊού καταναλωτή.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ-ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΛΑΒΡΟΣ*

ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ Ζητήματα ερμηνείας και εφαρμογής του πρώτου μέσα στο περιβάλλον που δημιουργεί το δεύτερο**

Τέσσερα ερωτήματα του Court of Appeal του Λονδίνου, προς το ΔΕΚ, που επελήφθη ενδίκου μέσου κατ' άρθρο 44 του κανονισμού 44/2001 κατ' απόφασης του High Court (δικαστής Jack), από το οποίο εξητήθη, κατ' άρθρο 43 του αυτού κανονισμού, η ακύρωση διάταξης ενός Master του Queens Bench Division του High Court of England and Wales, που όριζε, ότι οι αποφάσεις των δικαστηρίων της Κυπριακής Δημοκρατίας που αφορούν ακίνητα στο βόρειο τμήμα της νήσου Κύπρου, στο οποίο η Κυπριακή Δημοκρατία δεν ασκεί de facto κυριαρχία ήταν εκτελεστές στην Αγγλία, προκαλούν ενδιαφέροντα ζητήματα ερμηνείας του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου 10 για την Κύπρο¹, του άρθρου 35 παρ. 1 σε συνδ. με το άρθρο 22 σημείο 1 του κανονισμού 44/2001, του άρθρου 34 σημείο 1 του αυτού κανονισμού, της σχέσης των διατάξεων αυτών προς το διεθνές δίκαιο και προς την ΕΣΔΑ.

Το γεγονός ότι η διαδικασία έκδοσης της σχετικής απόφασης του ΔΕΚ εκκρεμεί, όταν γράφονται οι γραμμές αυτές και προς το παρόν έχει απλώς δημοσιευθεί η πρόταση της Γενικής Εισαγγελέα², επιτρέπει την ανάπτυξη του σχετικού προβληματισμού, απαλλαγμένου από το βάρος της δικανικής κρίσης, σε ζητήματα

* Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Δ.Π.Θ.

** Όταν εγράφη η παρούσα μελέτη υπήρχε απλώς η πρόταση του Γ.Ε. Ήδη έχει δημοσιευθεί η υπ' αριθμ. C-420/07 οριστική από 4.07.09 απόφαση ΔΕΚ, αλλά και η A2/2006/2114 EWCA Civ. 19.1.2010.

1. Πρόκειται για το Πρωτόκολλο αριθμ. 10 για την Κύπρο που είναι συννημένο στην Πράξη περί των όρων προσχωρήσεως της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Λετονίας, της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας, της Δημοκρατίας της Μάλτας, της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της Δημοκρατίας της Σλοβενίας και της Σλοβακικής Δημοκρατίας και την Προσαρμογή των Συνθηκών επί των οποίων βασίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ 2003, L 236, σ. 955).

2. Είναι η πρόταση της Julian Kokott της 18.12.2008 (γλώσσα του πρωτοτύπου η γερμανική) στην υπόθεση C-420/07, Μελέτιος Αποστολίδης και David Charles Orams και Linda Elisabeth Orams.